

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

§. 1. Completorium cur sic dictum. Quare à Lectione inchoetur. Ostensum
contra quosdam Sanctum Benedictum primum Completorii institutorem
fuisse.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

Hæc Satyrici objurgatio quam verè convenit a-
tati nostræ! Sed nunquid desperandum? Absit.
Ecce enim non est abbreviata manus Domini, ut
salvare nequeat: neque aggravata est auris ejus,
ut non exaudiat. Verumtamen iniquitates no-
stræ diviserunt inter nos, & Deum nostrum: &
peccata nostra averterunt faciem ejus à nobis, ne
ex audiret. Propterea fuis lachrymis indulgen-
tiam Domini postulemus, ne caliginosa scele-
rum nox nos incautos apprehendat. Hora unde-
cima est, ait S. Zeno ^a, conclusa sunt diei tem-
pora, curramus omnes, festinemus, ne nox
adsit, ne hora prætereat, ne nox mortis insit.
Beatus quidem qui à manè usque in noctem
laborans paratum denarium tanquam debitum
postulat. Sed quia bonus est Dominus, quia
misericors est, speremus in eum, ut undecimæ
licet horæ operarii laboris diurni denarium con-
sequamur.

CAPUT XI.

DE COMPLETORIO.

S. I.

*Completorium cur sic dictum. Quare à lectione
inchoetur. Ostensum contra quosdam san-
ctum Benedictum primum Completorii in-
stitutorem fuisse.*

Septem Divinis Officiis pro viribus inge-
nii mei, quod sentio quam sit exiguum,
Domino opitulante commemoratis, remanet
ostavum, quod Completorium dicitur, & pro-
pter sui nominis effectum in fine cæterorum ce-
lebratur. Completorium enim dictum existi-
mant quotquot de sacris Ecclesiæ ritibus scri-
bunt, vel quia diei cursus, nostræque servitutis
pensum hæc hora completur, ut post Venera-
bilem Bedam ^a notat Jodocus Chlichtoveus ^b:
vel quia in illo esus, potus, locutio, & alia ad
corporis sustentationem necessaria complentur,
& consumuntur, ut putant Amalarius, Fortuna-
tus ^c, & Hugo Victorinus ^d post D. Benedi-
ctum. Hic capite 42. suæ Regulæ gravissimè
præcipit, ut dicta vespera diebus jejuniorum,

^a Zeno in *su ser. de Psalm. 128.* ^b Beda *lib. de medit. Pass. Christi per 7. horas.* ^c Iodoc. *Chlicht. lib. 2. Eulicid. Eccl. cap. de horis Canonic.* ^d Amal. *lib. 4. cap. 8.* ^e Hugo in *speculo cap. 5.*

aliis autem diebus statim post cœnam, sedent
omnes in unum, & legat unus collationes, vel
vitas Patrum, aut certè aliud, quod ædificet
audientes, & lectis quatuor, vel quinque foliis,
vel quantum hora permittit, omnibus in unum
occurrentibus per hanc moram lectionis, si quis
fortè in assignato sibi commissio fuerit occupa-
tus, occurrat. Omnes ergo in unum congrega-
ti compleant, id est Completorium recitent,
quo Divinæ laudes complentur. Idè autem
sanctus Pater lectionem Completorio præmitti
voluit, ut Monachi ex diurnis operibus, vel ne-
gotiis distracti, ipsa lectione revocarentur ad
Deum. Quare libros magnæ ædificationis, &
pietatis legi præcepit, cujusmodi sunt collatio-
nes Patrum à Joanne Cassiano conscriptæ, vitæ
quoque Sanctorum, & diversorum Patrum asce-
tici sermones. Pro qua lectione Smaragdus Ab-
bas Diadema Monachorum composuit, ut ex eo
singulis diebus capitulum unum legeretur. Ex
hac verò Monastica constitutione ratio colligi-
tur, qua factum est, ut præter cæterarum ho-
rarum consuetudinem hoc Officium à lectione
inchoetur. Brevis enim lectio, quæ hodie
Completorium antecedit, illam procul dubio
repræsentat, quam ex Collationibus, vel vitis
Patrum olim Monachi facièbant, post quam
ipsum Completorium immediatè sequebatur.
Quo peracto omnem prorsus loquendi faculta-
tem sanctissimus Legislator denegavit, gravio-
ris vindictæ reum statuens Monachum, qui
hanc taciturnitatis regulam ausus fuerit prævari-
cari.

2. Quia verò S. Benedicti mentionem fecimus,
illud hic opportunè monebo, quod à nemine,
quod sciam, hætenus est observatum, ipsum vi-
delicet præclarissimum Patrem primum Com-
pletorii institutorem fuisse: quæ assertio, quia
apud aliquos non usquequaque eruditos admira-
tionem habebit, æquiori lance libranda, & soli-
dis rationum momentis stabilienda est. Facit in
primis ad ejus veritatem astruendam, quod, li-
cet in Scripturis, & Patribus frequens habeat
mentio orationis faciendæ in fine diei; ad
Vesperas tamen, & non ad Completorium il-
læ sententiæ referri debent. Accedit deinde
quod ipso nomine Completorii nullus Eccle-
siasticus Scriptor Benedicto antiquior usus fuit:
nec apud quempiam Græcum, vel Latinum
Auctorem hujus Officii nomen reperitur. Res
autem sub aliis nominibus vix à Vesperis discer-
ni potest. Nec est quod animum cujuspiam
moveat

moveat secunda Regula D. Augustini, quæ difertis verbis meminit Completorii, nam illa perperam tanto Doctore tributa est, & ab aliquo imperito conficta videtur; precibus enim matutinis Psalmos assignat octoginta octo, Lucernarium distinguit à Vesperis, & multas alias continet de Divinis Officiis absurditates, Nomen item Completorii in Regula Monacharum e inter opera D. Hieronymi reperitur, sed illa spuria est, & Auctoris recentioris. Cassiodorus f quoque explicans versiculum Psalmi, *Septus in die laudem dixi tibi*, septem, inquit, illas significat vices, quibus se Monachorum pia devotio consolatur, Matutinas, Tertiam, Sextam, Nonam, Lucernariam, Completorios, Nocturnos. At iste scripsit Regulam Benedictinam jam promulgata, ut diligentes Chronologi observant, & ex Annalibus doctissimi Baronii luce clarius constat. Errant igitur toto caelo, qui ab ipsis Apostolis originem Completorio fuisse asseverant. Et quidem Latinos Patres ante Benedictum expressam ejus mentionem nullatenus fecisse concedunt omnes diligentissimi rei hujus indagatores Marcellus Francolinus g, Franciscus Suarez h, Robertus Bellarminus i, & alii. Idem de Græcis sentiendum est, quicquid nonnulli homines alioquin non contemnendæ eruditionis in contrarium reclamant. Quid enim? commemorant illi orationem initio noctis ante somni dormitionem faciendam. Esto sanè. An idcirco hæc institutio ad Completorium trahenda est? Non credo. Enimverò vel de Vesperarum solemnitate, vel de aliqua privata oratione explicari debent: ideoque valde incompletum erat hoc Completorium. Miror in hac parte doctissimi viri sapientiam dormitantem. Scribit hic k expressam Completorii mentionem se primum invenisse apud Basilium l in Regulis fufius disputatis. Age, proferamus textum. Completo jam die, ait ille, postquam horæ nonæ mysteria ex Actibus Apostolorum explanavit, pro iis omnibus, quæ in eo data nobis fuerint, feliciter vè nobis evenerint, gratiarum actio succedat, eorumque quæ vel per consensum, aut secus contra animi sententiam prætermiffa sint confessio: ac sicubi latens delictum aliquod admissum fuerit verbis, operibusvè, aut etiam corde, pro his omnibus

oratione adhibita veniam nobis à Deo precabimur. Siquidem ad similia peccata iterum evitanda valde utilis est præteritorum consideratio. Idcirco David dicit, *Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini*. Tuam fidem obtestor amice Lector, agnoscisne hæcenus aliquod vestigium Completorii? An quia meminit confessionis, quam Ecclesia Romana Completorio præmittere solet, ideo quamdam ejus effigiem hic adumbratam existimas? Sed præstat sequentia Basilii verba recitare. Tum autem, inquit, primis se jam noctis intendentibus tenebris sequetur petitio, ut quies quam sumus capturi inoffensa, & ab omni perturbatione, ac vitio libera sit, qua hora etiam necessario nonagesimus recitari Psalmus debet. Hæc ille, qui dum ingruentes tenebras, & Psalmi nonagesimi recitationem commemorat, videtur sanè primo aspectu ipsum Completorium delineare. Sed neutra conjectura sufficiens est. Primum quia cum statim post Nonam vespertinas preces recenseat; quæ antiquissimæ sunt, & completo jam die ad lucernam cantari solebant, ut capite superiori ostensum est, quid mirum si de tenebris mentio fiat? Deinde tametsi nonagesimum Psalmum etiam nunc ad Completorium dicamus, hujus tamen Psalmi designatio nihil facit pro Completorio: nam etiam hora sexta hunc eundem Psalmum dicendum esse præcepit, ut liberemur ab incurfu, & dæmonio meridiano. Quid quod Baronius m hæc eadem Basilii verba de tribus nocturnis vigiliis interpretatur, quæ olim ter in nocte surgendo recitabantur? Tandem idem Basilii sermone primo de institutione Monachorum, qui aliis est sermo quartus exercitamentorum pietatis, horarum Canonicarum tempus, & numerum describens, aded clarè rem istam diffinit, ut nulla amplius dubietas relinquatur. Is est, inquit, horarum modus tenendus, qui à veteribus olim sanctis viris ad orationem descriptus est. Etenim eximius ille David ait: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi super judicia justitiae tue*. Addit deinde idem Propheta: *Vespere, mane, & meridie*. Quin & Spiritus sanctus circiter horam diei tertiam missus fuit, sicut ex Actis accepimus, quo tempore, cum propter illam variarum linguarum efficacem vim Pharisei discipulos irriderent, negavit Petrus eos ebrios esse, qui ea loquerentur, siquidem horam illam

c Reg. Monachar. cap. 39. f Cassiod. in Psalm. 118.
g Francol. cap. 14. & 21. h Suarez. de hor. Canonic. cap. 5. i Bellarm. lib. de bonis oper. in part. cap. 11. k Bellarm. ibid. l Basil. reg. fuf. 9. 37.

m Baronius ann. 51. num. 69.

illam tertiam fuisse. Porro Nona Dominicæ Passionis memoriam refert, illius quæ vitæ nostræ causa suscepta est. Verùm quoniam item hoc est apud eundem David: *Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ*: tempora autem illa, quæ diximus, nequiquam septenarium orationis numerum conficiunt, bibartito dividenda meridiana oratio est, ita videlicet, ut pars una cibum præcedat, altera subsequatur, quò perpetua hæc nobis formula sit Deum septies per singulas dierum conversiones laudibus celebrandi. Ecce quas horas Divino cultui suo tempore assignatas enumerat Basilium. Primò quidem ex Psalmis nocturnos, Laudes, Sextam, & Vesperas. Addit ex novo Testamento Tertiam, & Nonam. Postea ut septenarius Prophetæ numerus adimpleatur sextam in duas partes dividi jubet, quarum una cibum antecedit, altera subsequatur. Quis hic non videt nullum Completorium apud Basilium fuisse? Nam quæ ratione jam dictæ horæ sextæ partitionem ad septenarii numeri supplementum instituisset, si post Vesperas aliæ preces superfuissent superioribus adjungendæ? Nulla igitur, non dicam expressa mentio, sed ne rudis quidem adumbratio Completorii in præcitata Basilii sententia reperitur, quam ideò ad Vesperas referre omninò debemus.

3. Confirmatur amplius hæc assertio ex diligenti cæterorum Græciæ Scriptorum discussione, qui multis sæculis post Basilium vixere. Nulla enim Completorii mentio apud illos habetur, adeò præcis Græcis ignotum fuit hoc officium. Joannes Climacus ad sextum pertinet sæculum. Is sermone de Pastoris officio; Quidam Pater, ait, post complementum vespertinarum orationum alicui duos, alii tres, alii centum psallere Psalmos ante somnum injungebat. Ergò post Vesperas nulla solemnior oratio remanebat, sed privata cuique psalmodia imponebatur. Euthymius Zigabenus Monachus vixit sæculo duodecimo tempore Alexii Comneni Imperatoris. Hic ad illum Psalmi versiculum, *Septies in die laudem dixi tibi*, sic enumerat horas Canonicas, mediam noctem, diluculum, manè horam tertiam, Sextam, & Nonam, & Vesperas. Nichil autem de Completorio. Eodem sæculo, vel paulò ante vixisse creditur Simeon Presbyter, & Præpositus Monasterii S. Mamantis, qui oratione vigesima quinta de fide, & moribus, vespertino officio completo præcipit Monachum benedictionem à Prælato percipere, tum in

cellam recedere, & obserare ostium, ac post privatas lectiones, & orationes super stercem cubare. Ante istos, sæculo scilicet nono, floruit Simeon Metaphrastes, qui passim in vitis Sanctorum Matutinum commemorat, itemque Tertiam, Sextam, Nonam, & Vesperas, nunquam tamen Completorium. Denique qui voluerit omnes Scriptores Græcos evolvat, & inveniet de Completorio altum ubique silentium. Auctor libri *αὐθιγα* quem Jodocus Coccius in Thesuro Catholico scripsisse ait anno Domini 1480. primus est ex his quos vidi, qui Completorii meminerit. Sic enim scribit capite de horis Canonicis. Matutinum cantus obitur, quia primò omnis Christianus debet manè celebrare Christum: secundò mulieres manè venerunt portantes aromata ad unguendum Christum: tertio ipse Dominus manè surrexit è sepulchro. Inter matutinum, & vespertinum interveniunt aliæ Canonicæ horæ, quibus canitur prima hora, quia principium diei est, & monstrat nobis illam lucem, quam Deus nobis donavit educens nos è tenebris, & in lucem æternæ vitæ ponens. Tertia, quia tunc descendit in Apostolos Spiritus sanctus illuminans eos, & ipsi mutarunt linguas suas, ut proficiscerentur ad prædicandum Evangelium toti orbi terrarum. Sexta, quia tunc Christus in crucem sublatus fuit, in qua pependit usque ad nonam. Nona, quia tunc expiravit Dominus. Apodipna (quasi dicas: Postcænia, quæ nostro Completorio correspondent) canuntur, quia cubitum ituri sumus. Ideò Deo gratias agimus petentes, ut nobis sanctum suum Spiritum mittat, qui nos à laqueis diaboli custodiat, ne nos ille ad libidinem suam supplantet. Mediæ noctis canticum, quia dixit Christus, *Vigilate, & orate, quia nescitis qua hora Dominus veniat*. Rursus dicitur, *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit*. Hactenus prædictus Auctor. Quod si quempiam Græcum Scriptorem ex antiquioribus repereris, qui Latine redditus Completorii nomine utatur, id vitio Interpretum tribuendum est, qui nostrorum temporum consuetudinem attendentes, quoties in textu Græco hanc vocem τὸ λυγιστικόν vel aliam similem inveniunt, Completorium vertunt, cum potius horam lucernarem, seu vespertinam interpretari debuissent. Denique, ut è Græcia in Latium regrediar, ex hymno S. Ambrosii, quem nos toto ferè anno in vespertina synaxi ritu

D d d d Cister-

Cisterciensi decantamus, licet evidenter colligere ipsas vespervas tunc solemnum precum complementum fuisse, quas idcirco ante somni quietem perfolvebant. Precamur enim in hoc hymno;

*Artus solutos ut quietes
Reddat laboris usui:
Mentesque lassas allevet,
Luctusque solvat anxios.*

Itemque,

*Exarsa sensu lubrico
Te cordis alta somnient:
Ne hostis invidi dolo
Pavor quietos suscitet.*

Sanctus itaque Benedictus, qui horam vespervaram sic temperari præcepit, ut subsequens cibi refectio luce adhuc diei clarescente fumeretur, ne Monachi, qui omnes in uno loco singuli in singulis lectis dormiebant, sumpto cibo fabulis, otioque vacarent, aut nullo orationum muniti præsidio quieti nocturnæ se traderent, prudenti consilio præcepit, ut audita prius spirituali lectione, tribus Psalmis directancis sine Antiphona Completorium perfolverent, acceptaque Prælati benedictione rectâ cubitum irent, ne forte privatâ, & indiscretâ oratione alter alterius necessariam quietem impediret; Sed communi locutione cessante, cæterisque diei exercitiis fideliter consummatis, omnia corporis membra, omnes sensus, & potentie soli Deo, qui non dormit, neque dormitat, committerentur, donec somno refectis artibus oberata nocturno silentio oris claustra janitor labiorum nostrorum ad annunciandas ejus laudes in nocturnis officii aperiret.

S. I I.

Completorium quâ horâ celebrandum. Admonet nos finis nostri. Mystica ejus significationes. Quâ sit bona, & vivificans mors, quam iusti oprant.

I. **P**Atet ex dictis, Canonicum tempus Completorii quale sit, hora scilicet duodecima jam exacta post cenam, & omnia opera somnum antecedentia, ante finem crepusculi vespertini, postremo scilicet termino abeuntis diei, ut docent Bellarminus, & Durantus, & alii

n. Bellarm. l. 1. de bonis oper. in part. c. 11. o Durant. de ritib. Eccl. l. 3. cap. 12.

Scriptores p apud ipsos. Non idèo tamen quorundam Canonistarum errorem sequi debemus existimantium Completorium unam esse ex nocturnis vigiliis: quamvis enim post solis occubitum celebretur, diurnis nihilominus officiiis tanquam ipsorum complementum deputatur. Finis autem officii finis etiam nostri nos admonet. Quotidie morimur, & quasi aquæ distillamus super terram, quæ non revertuntur: quotidie commuramur, quot puncta scribo, tot meorum temporum sunt detrimenta. Omni momento pars aliqua vitæ demitur, & tunc quoque cum crescimus, vita decrescit. Quid in rebus humanis certius morte? quid hora mortis incertius invenitur? ut exclamat Bernardus q: Senibus quidem in januis, adolescentibus in insidiis est. Dicere quisque potest cum Poëta Venusino r.

*Quis scit an adjiciant hodiernæ crastina summe
Tempora Dii superi?*

Quare id agendum, ut una dies instar totius vitæ nobis sit: *No glories in crastinum*, ait Sapiens, *ignorans quid superventura pariat dies.* Romanus Philosophus luculentissimè s: Pectus mortale nunquam magis divinum est, quam ubi mortalitatem suam cogitat, & scit in hoc natum hominem, ut vita defungeretur. Quanti incolumes hodie vivunt, cras futuri pulvis, & umbra? Ille itaque beatus censerî debet, qui sic semper, & ubique vivit, ut ultimam quamque lucem tanquam non rediteram consumat.

p. Hosien. Jo. Andreas, & alii in cap. 1. de celebrat. Missarum. q. Bern. de conv. ad clericos c. 14. r. Horat. l. 4. od. 7. s. Prov. 27: 1. t. Seneca ep. 120.

M E T R U M XXIII.

Phosphorus ecce diem solito properantior affert,
En roseo jugat astra flagello.
Purpureis evecta rotis Tithonia conjux
Jam reduci parat æthera Phæbo.
Eccè moræ impatiens tremulis emergit ab undis
Claro fulgens Cymbibus ore.
Nascenti arridet persusum lumine cælum,
Plaudit tellus, concinit aër,
Vix tamen æthereo rutilans effulsit in axe
Terris undique luce repletis:
Cum subitò excelsum cali conscendere cælum
Cursum nititur ocior Euris
Attollitque diem, medioque è culmine victor
Totum flammis concremat orbem.
Mox jam defessus rutilantes contrahit ignes.

Æquo-